

Н. В. Стежко,

доктор економічних наук,

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

ДИНАМІКА ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Постановка проблеми. Сільськогосподарська галузь для Української держави завжди була однією з пріоритетних сфер як зовнішньоекономічного, так і внутрішньоекономічного розвитку країни, адже питання організації виробництва й підтримки продовольчого забезпечення для окремої держави актуальні в усі часи. Від цього залежить не тільки життєздатність і самодостатність країни й суспільства, а й безліч найрізноманітніших напрямів людської діяльності. В агропромисловому комплексі України формується 18-25% ВВП і 19% доходів від експорту, він є одним з основних бюджетоутворюючих та експортоорієнтованих секторів національної економіки. В ньому зайнято 23% населення, використовується 42,8 млн га земельних площ (71%). Через конфлікт на Донбасі Україна втратила традиційні ринки з експорту сільськогосподарської продукції до країн СНД, а підписаний договір про Асоціацію з ЄС поки не відкрив повноцінного ринку збуту сільськогосподарської продукції.

Збройне протистояння на Донбасі зумовлює погіршення економічних показників розвитку Донецької області. Конфлікт, який триває майже чотири роки, викликав різке підвищення цін на продовольчі товари. Проте зараз фаза реагування переходить до етапу відновлення і до повноцінного повернення до мирного життя на територіях звільнених від військових дій, тому виникає необхідність у стимулюванні розвитку сільського господарства як основної сфери економіки, через втрату промислового потенціалу області. Донецька область займає приблизно 1,4 млн. га земель сільськогосподарського призначення, з яких 1,3 млн га – сільськогосподарські угіддя, що знаходяться в розпорядженні сільськогосподарських підприємств і домогосподарств на території підконтрольній уряду України. Наявні угіддя характеризуються високою природною родючістю, що створює умови для розвитку рослинництва і тваринництва. Виробництво сільгосппродукції забезпечують 1,4 тис. агроформувань різних форм власності та господарювання, що забезпечують виробництво близько 3% валової продукції сільського господарства України. Наявний ресурсний потенціал Донецької області створює загальні умови для виробництва широкого спектру сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням найбільш економічно вигідних напрямів сільськогосподарського виробництва присвя-

чені праці таких науковців, як: В.М. Жук [3], О.М. Шпичак [4], О.В. Боднар [4], Ю.О. Лупенко [4], М.І. Пугачов [5], В.Я. Месель-Веселяк [5], О.Г. Шпикуляк [7], М.Й. Малік [7], О. Ю. Грищенко [8], Ю.В. Волосяк [8], В.В. Вітвіцький [9], Л.В. Шабаліна [10], А.В. Капко [10] та ін. Незважаючи на значну кількість наукових праць, проведенню структурного аналізу агропромислового комплексу Донецької області приділено мало уваги, в сучасних умовах виникає необхідність оновлення та деталізації дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні динаміки та проблем розвитку сільського господарства Донецької області і визначенні напрямів їх вирішення.

Основні результати дослідження. Аграрний сектор Донецької області, базовою складовою якого є сільське господарство, формує продовольчу та у певних межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей економіки та створює соціально-економічні умови сільського розвитку. У сьогоднішніх умовах військового протистояння й економічної кризи сільське господарство як і інші галузі демонструє негативну тенденцію.

Починаючи з 2011 р. виробництво валової продукції сільського господарства у Донецькій області знизлося на 34,5%, у тому числі рослинництва – на 30,9, тваринництва – на 40,99%. Порівняно з 2013 р. виробництво скоротилося на 34,6%, у рослинництві – на 30,78, у тваринництві – на 41,5% (табл. 1). Простежується також зменшилася частка Донецької області у виробництві продукції сільського господарства України (рис. 1).

Чистий дохід сільськогосподарських підприємств Донецької області за період з 2011 р. зріс на 46,5%, а фермерських господарств більш як у 2 рази. Прибуток від реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами порівняно з 2011 р. зріс на 83,3%, а у фермерських господарствах у 2,5 рази. Простежується зростання рентабельності сільськогосподарської діяльності переважно за рахунок продукції рослинництва. Виробництво продукції тваринництва у фермерських господарствах є нерентабельним (табл. 2).

Становлення нових організаційно-правових форм господарювання сприяло підвищенню рівня продуктивності праці у рослинництві та тваринництві. Починаючи з 2011 р., індекс продуктивності праці як у цілому по сільському господарству,

Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства
в Донецькій області (у постійних цінах 2010 р.)*

Роки	Валова продукція всього			З неї					
				рослинництва			тваринництва		
	млн грн	% до 2011 р.	% до 2013 р.	млн грн	% до 2011 р.	% до 2013 р.	млн грн	% до 2011 р.	% до 2013 р.
2011	11464,5	100		7394,8	100		4069,7	100	
2012	10863,2	94,8		6647,8	89,9		4215,4	103,58	
2013	11488,2	100,2	100	7384,3	99,9	100	4103,9	100,84	100
2014	10687,3	93,2	93,02	7347,1	99,3	99,5	3340,2	82,1	81,39
2015	6938,1	60,5	60,39	4469,8	60,4	60,53	2468,3	60,65	60,15
2016	7513,1	65,5	65,4	5111,5	69,1	69,22	2401,6	59,01	58,5

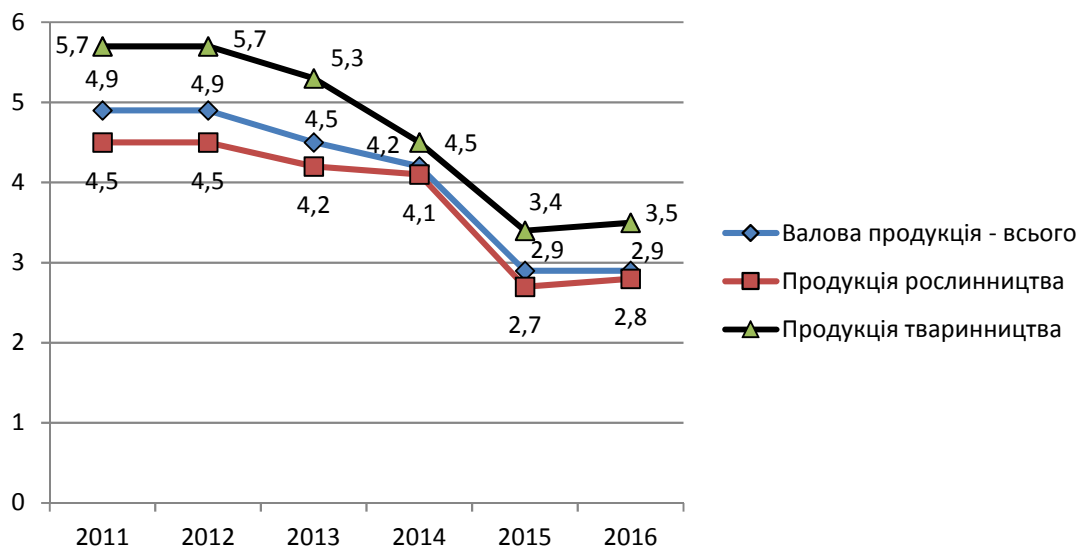
* URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Рис. 1. Частка Донецької області у виробництві валової продукції сільського господарства України, %*

* URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Ефективність виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах Донецької області*

Показник	2011	2012	2013	2014	2015
1	2	3	4	5	6
Чистий дохід (виручка) від реалізації с/г продукції, млн грн					
- сільськогосподарські підприємства без фермерських господарств	5000,20	6317,5	5481,4	5836,8	7325,7
- фермерські господарства	534	769,4	136,6	1407,0	1149,0
Прибуток (збиток) від реалізації сільськогосподарської продукції, млн грн					
- сільськогосподарські підприємства без фермерських господарств	1135,6	1139,0	467,6	776	2082,0
- фермерські господарства	144,1	184,8	98,3	238,2	364,9
Рівень рентабельності (збитковості) сільськогосподарської діяльності, %					
- сільськогосподарські підприємства без фермерських господарств	29,4	22	9,3	15,3	39,7

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6
- фермерські господарства	37	31,6	18,2	20,4	46,5
Рівень рентабельності продукції рослинництва, %					
- сільськогосподарські підприємства без фермерських господарств	29,4	19,5	3,2	18,5	49,7
- фермерські господарства	40,3	32,7	20,1	21,1	48,2
Рівень рентабельності продукції тваринництва, %					
- сільськогосподарські підприємства без фермерських господарств	31	25,5	16,8	7,3	5,2
- фермерські господарства	-16,9	-15,6	-16,9	-8,3	-0,5

* URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

так і в рослинництві та тваринництві суттєво зріс в сільськогосподарських підприємствах Донецької області та був вищим ніж по Україні у цілому (рис. 2).

Відповідно зростає і середньомісячна заробітна плата у сільському господарстві Донецької області, але у 2016 р. вона була нижчою на 4,3% ніж по Україні. Вона також поступається заробітній платі в середньому по області (рис. 3), що не сприяє залученню у сільськогосподарське виробництво висококваліфікованих працівників. Населення сільської місцевості надає перевагу працевлаштуванню в інших галузях економіки, де заробітна плата є вищою, а це своєю чергою призводить до виїзду працездатного населення в міста та до обезлюднення села.

За період 1995–2016 рр. в Донецькій області відбулося зменшення посівних площ сільгоспкультур на 33,1% (порівняно з 2013 р. – на 31,2%) через втрату частини території області в результаті військового протистояння (табл. 3); на 91,4% (55,8% по-

рівняно з 2013 р.) зменшилися посівні площі кормових культур, що негативно вплинуло на розвиток кормової бази тваринницької галузі. За цей період значно зросли посіви такої високорентабельної експорторієнтованої культури як соняшник на 64,4% (порівняно з 2013 р. – на 25,1%), а це порушує систему сівозмін і призводить до виснаження ґрунтового покриву. Посівні площі картоплі зменшилися на 36,4% (порівняно з 2013 р. – на 40,99%), овочів відкритого ґрунту зменшилися на 51,8% (46,4% порівняно з 2013 р.), нині вони зосереджені переважно в господарствах населення. Площі під зерновими та зернобобовими культурами скоротилися на 14,5% (порівняно з 2013 р. – на 30,2%). Зменшення площ, з яких збирали урожай цукрових буряків на 37,5%, призвело до зменшення валових зборів цієї культури навіть при збільшенні врожайності. Крім того, починаючи з 2007 р., спостерігається стабільна тенденція до зниження і посівів цієї культури, і її валових зборів (табл. 4).

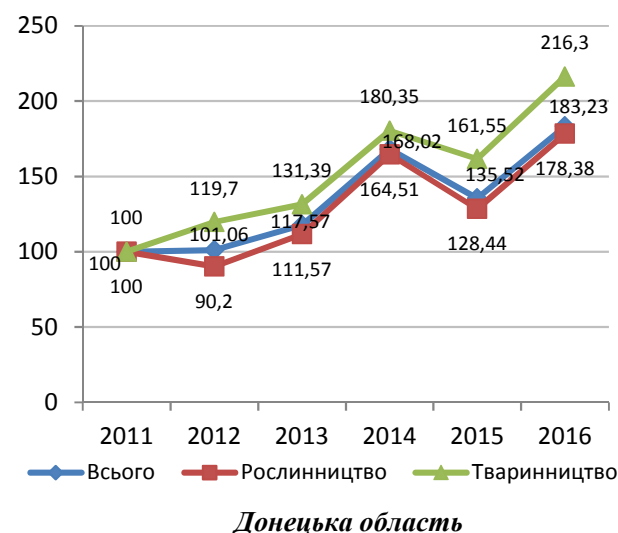
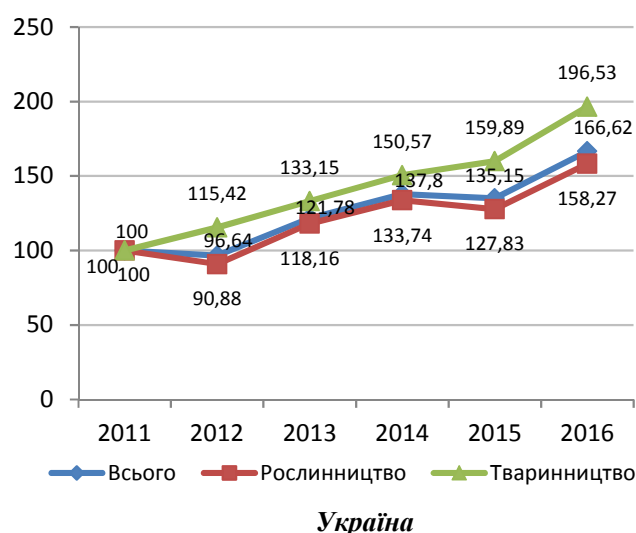

Рис. 2. Динаміка індексу продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах України та Донецької області, (на 1 зайнятого в сільськогосподарському виробництві, у постійних цінах 2010 р., грн), %*

* URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>;URL: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/sg.php>.

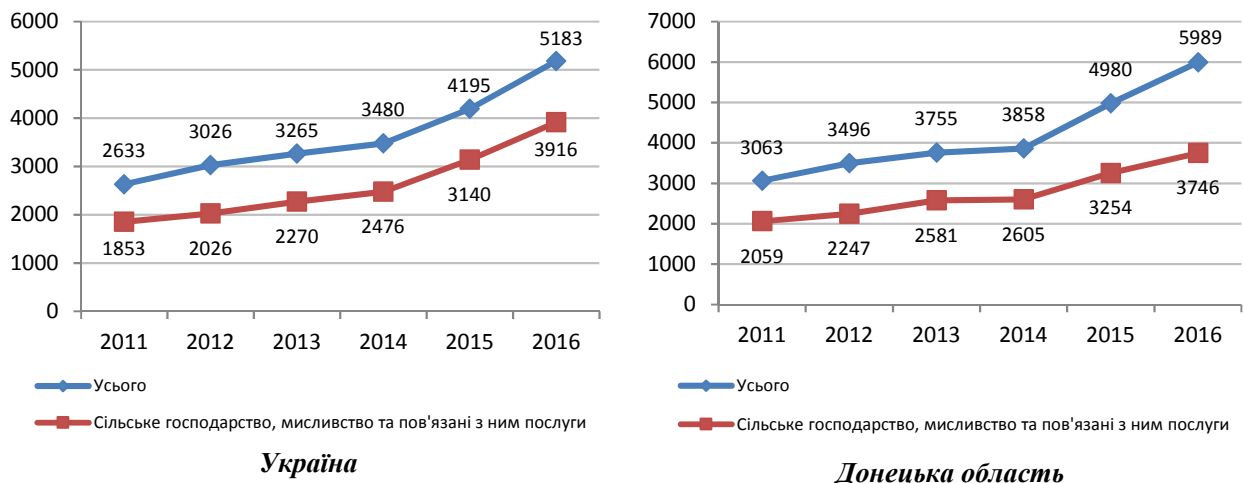

Рис. 3. Динаміка середньомісячної заробітної плати в сільському господарстві України та Донецької області, в розрахунку на одного штатного працівника, грн*

* URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/http://donetskstat.gov.ua/statinform1/sg.php>.

Таблиця 3

Посівні площі сільськогосподарських культур Донецької області, тис. га

Роки	Зернові та зернобобові культури	Цукрові буряки (фабричні)	Соняшник	Картопля	Овочі відкритого ґрунту	Кормові культури
1995	637,9	8,0	202,3	56,1	30,7	520,8
1996	569,9	7,4	198,2	60,3	28,2	573,2
1997	726,3	3,8	195,6	61,3	28,6	423,1
1998	589,0	2,6	235,8	62,0	32,0	427,7
1999	565,6	3,0	312,4	59,4	34,1	397,1
2000	632,3	4,0	327,8	58,0	37,4	309,6
2001	759,6	4,4	283,8	71,0	36,2	283,3
2002	798,0	3,6	328,6	75,0	38,0	247,6
2003	628,2	3,3	390,3	63,8	30,0	209,7
2004	822,2	3,5	357,8	70,5	34,0	186,0
2005	816,5	3,1	337,3	67,2	33,4	157,6
2006	777,0	3,7	380,1	66,0	32,9	149,8
2007	745,2	1,9	408,4	63,3	29,9	164,0
2008	762,6	1,3	445,5	60,7	27,2	136,7
2009	744,5	1,0	437,5	61,3	28,5	138,1
2010	739,9	1,0	432,0	61,1	28,8	126,8
2011	781,5	1,1	435,7	60,8	28,9	113,7
2012	761,1	0,8	455,9	60,9	28,3	105,4
2013	781,4	0,8	444,2	60,5	27,6	100,9
2014 ¹	711,0	0,8	428,4	59,4	27,1	77,9
2015 ¹	546,2	0,5	314,8	35,8	14,7	47,6
2016 ¹	545,6	0,5	332,6	35,7	14,8	44,6

¹ Без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

* URL: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/sg.php>.

Урожайність основних сільськогосподарських культур зростає. Якщо у 1995 р. урожайність зернових і зернобобових в середньому становила 23,3 ц/га, то вже у 2016 р. – 33 ц/га, щоправда, вона є нижчою за 34,1 ц/га, одержаних у 2014 р. Урожайність інших культур зросла відносно 1995 р., але порівняно з показниками 2014 р. є нижчою (табл. 5).

Сільгосп підприємства віддають перевагу вирощуванню сільгосп культур зернової та технічної

груп. При цьому вони значно скорочують виробництво картоплі та плодовоовочевих культур. Натомість господарства населення при збільшенні виробництва зернових стають основними виробниками плодовоовочевої продукції. Отже, основний тягар щодо забезпечення населення продуктами харчування взяли на себе фінансово менш потужні (порівняно з сільськогосподарськими підприємствами) господарства населення.

Таблиця 4

Виробництво основних сільськогосподарських культур у Донецькій області

Роки	Виробництво основних сільськогосподарських культур, тис. т					
	зернові та зернобобові культури ¹	цукрові буряки (фабричні)	насіння соняшнику ¹	картопля	овочі	плоди та ягоди
1995	1482,2	156,7	361,2	614,6	488,3	140,0
1996	1133,4	72,2	212,4	456,8	298,9	163,5
1997	1655,9	55,7	272,8	604,6	309,5	163,4
1998	1083,0	25,6	250,8	386,0	351,6	10,6
1999	1003,6	27,2	320,4	380,2	328,8	106,3
2000	1011,0	36,6	462,4	763,2	444,5	158,2
2001	2182,7	56,3	318,7	991,4	445,1	127,9
2002	2000,9	50,1	460,5	554,0	471,5	133,6
2003	698,9	39,2	429,6	564,1	400,9	157,6
2004	2045,1	68,0	349,1	788,9	518,8	217,3
2005	1911,8	46,7	472,5	719,6	474,6	228,5
2006	1645,8	69,0	552,1	705,5	532,7	44,1
2007	1187,4	17,9	491,8	621,1	453,8	93,0
2008	2332,4	25,4	747,3	623,6	413,0	96,5
2009	1724,3	15,3	677,4	551,6	431,1	97,7
2010	1796,6	17,0	591,9	474,2	415,5	101,6
2011	2285,6	25,4	776,7	733,9	527,6	109,2
2012	1642,6	19,8	741,8	750,5	511,9	118,1
2013	2210,3	16,3	778,2	772,9	503,2	123,3
2014	2362,8	19,3	740,1	778,0	485,3	122,9
2015	1536,1	10,1	528,3	397,7	208,0	104,9
2016	1793,4	11,6	620,0	409,1	213,8	88,3

¹ У вазі після доробки.* URL: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/sg.php>.

Таблиця 5

Урожайність основних сільськогосподарських культур, ц з 1 га зібраної площі

Роки	Урожайність основних сільськогосподарських культур, ц з 1 га зібраної площі*					
	зернові та зернобобові культури ¹	цукрові буряки (фабричні)	насіння соняшнику ¹	картопля	овочі	плоди та ягоди
1995	23,3	193	17,8	110	161	38,1
1996	20,8	119	11,2	76	109	47,5
1997	23,4	178	14,4	99	113	45,5
1998	20,1	111	11,4	62	113	5,5
1999	18,9	92	10,7	64	101	57,6
2000	18,5	126	14,6	132	122	93,4
2001	30,0	133	11,5	140	124	76,8
2002	27,3	156	14,6	74	126	97,2
2003	13,2	145	11,7	89	136	118,0
2004	25,9	201	10,1	112	157	172,7
2005	24,7	165	14,3	107	145	190,1
2006	21,5	188	14,7	107	163	41,7
2007	17,1	107	12,4	98	152	89,5
2008	30,8	199	16,9	103	152	96,7
2009	24,1	160	15,6	90	151	101,5
2010	24,8	171	13,8	78	144	101,5
2011	29,5	239	18,0	121	182	114,8
2012	21,9	241	16,3	123	181	123,8
2013	28,7	215	17,5	128	182	134,2
2014 ²	34,1	255	18,0	131	186	147,0
2015 ²	28,5	201	16,7	111	144	142,4
2016 ²	33,0	222	18,6	114,5	144	136,1

¹ У вазі після доробки.² Без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.* URL: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/sg7.php>.

Виробництво продуктів харчування суттєво скоротилося через орієнтацію сільгоспвиробників на вирощування рентабельних експорторієнтованих зернових та олійних культур. У зв'язку з цим простежується зменшення виробництва круп'яних культур, зниження їх пропозиції та поява ажіотажного попиту і як наслідок стрімке їх здорожчання.

Основні проблеми розвитку рослинництва полягають у такому:

збільшення посівних площ під вирощування ґрунтовиснажливих культур, а саме соняшнику;

зниження посівів культур кормової групи, круп'яних культур, зернобобових і цукрового буряку;

зосередження виробництва плодоовочевої продукції в господарствах населення, що не мають відповідних сховищ для її зберігання;

дефіцит висококваліфікованих працівників, через низьку мотивацію праці, здатних впроваджувати інноваційні технології з вирощування сільгоспкультур;

низький рівень впровадження інноваційних технологій у сільському господарстві, що не сприяє збільшенню врожайності сільськогосподарських культур порівняно з іншими країнами.

У тваринництві Донецької області теж простежуються негативні тенденції. Відбулося зменшення поголів'я худоби та птиці, так поголів'я ВРХ порівняно з 1995 р. скоротилося на 92,6% (порівняно з 2014 р. – 52,03%), в тому числі корів на 90,1% (порівняно з 2014 р. – 48,1%), поголів'я свиней зменшилось на 33,5% (порівняно з 2014 р. – на 21,4%), поголів'я овець та кіз – на 83,5% (порівняно з 2014 р. – на 54,6%), птиці – на 60,5% (порівняно з 2014 р. – на 74,4%) (табл. 6).

Таблиця 6

Динаміка поголів'я худоби в усіх категоріях господарств Донецької області

Роки	Кількість сільськогосподарських тварин на 1 січня, тис. голів				
	велика рогата худоба		свині	вівці та кози	птиця
	усього	у т. ч. корови			
1995	829,4	343,3	684,3	224,8	9447,4
1996	743,4	317,9	628,8	183,2	8610,2
1997	605,8	286,4	457,6	140,2	6263,9
1998	459,5	231,8	367,9	111,8	5549,9
1999	434,5	216,0	431,4	103,7	8873,1
2000	382,7	191,3	424,4	96,7	8986,2
2001	317,9	155,9	290,1	106,6	8388,5
2002	328,2	157,7	355,3	136,1	9392,3
2003	336,1	166,3	405,1	148,3	10991,9
2004	296,8	151,3	321,8	148,3	9913,6
2005	247,4	116,8	322,2	102,9	11882,7
2006	234,1	108,8	361,6	93,0	11855,9
2007	209,7	95,6	424,1	85,3	12307,4
2008	179,6	85,6	351,1	78,6	11005,0
2009	159,8	77,9	362,8	81,6	11516,1
2010	148,9	73,6	444,3	87,9	13338,6
2011	141,9	70,9	506,9	87,0	15191,1
2012	139,2	71,0	501,4	83,7	14516,4
2013	136,7	67,8	536,4	84,6	13159,5
2014	127,8	65,1	579,0	81,7	13419,6
2015 ¹	94,6	49,5	478,8	57,6	5688,8
2016 ¹	72,2	37,6	445,0	44,3	3675,2
2017 ¹	61,3	33,8	455,3	37,1	3435,9

¹ Без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

* URL: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/sg.php>.

Скорочення поголів'я худоби та птиці призвело до зниження обсягів виробництва продукції тваринництва. Так, значно скоротилося виробництво: м'яса (у забійній вазі) у 2016 р. порівняно з 1995 р. на 28,3% (порівняно з 2013 р. – на 31,64%), молока – на 72,8% (порівняно з 2013 р. – на 40,64%), яєць – на 5,2% (порівняно з 2013 р. – на 71,93%), вовни – на 90,6% (порівняно з 2013 р. – на 56,69%) (табл. 7).

Основними проблемами галузі тваринництва є такі:

зниження поголів'я ВРХ, особливо корів у сільськогосподарських підприємствах;

загальне скорочення обсягів виробництва продукції скотарства;

відсутність вітчизняної селекційно-плеємної бази високопродуктивних порід ВРХ та свиней;

зменшення частки виробництва високоякісного м'яса великої рогатої худоби та свинини, заміна його дешевшим і менш енергетично цінним м'ясом птиці, переважно курятини інтенсивної технології вирощування.

Таблиця 7

Динаміка виробництва основних видів продукції тваринництва у Донецькій області

Роки	Виробництво основних видів продукції тваринництва			
	м'ясо (у забійній масі), тис. т	молоко, тис. т	яйця, млн. шт	вовна, т
1995	120,3	709,3	574,3	584
1996	121,8	633,9	448,1	389
1997	104,5	474,1	465,3	266
1998	76,0	516,8	485,1	207
1999	83,5	494,5	648,0	152
2000	86,4	472,9	854,1	141
2001	72,8	513,5	885,4	151
2002	96,2	538,1	1107,8	146
2003	82,0	535,2	1098,5	162
2004	81,7	499,6	1262,5	155
2005	88,5	514,1	1388,7	149
2006	101,0	476,4	1442,0	160
2007	105,7	404,6	1319,9	147
2008	97,5	371,3	1476,1	135
2009	97,2	360,3	1598,8	154
2010	102,8	339,1	1864,4	159
2011	116,8	327,4	2323,5	151
2012	126,5	332,9	2215,8	131
2013	126,1	324,8	1939,8	127
2014 ¹	105,4	283,0	1640,6	107
2015 ¹	90,5	227,9	629,4	67
2016 ¹	86,2	192,8	544,5	55

¹ Без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

* URL: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/sg.php>.

Висновки. Основною проблемою соціально-економічного розвитку Донецької області є висока концентрація промислового виробництва. Інвестиційні ресурси були сконцентровані в галузях важкої промисловості, починаючи з 2004 р. не приділялася належна увага розвитку сільського господарства і суміжних з ним галузей. Крім того несприятлива екологічна ситуація в області не сприяла виробництву високоякісної сільськогосподарської продукції. На даному етапі проведення антитерористичної операції негативно позначилося на розвитку сільськогосподарського сектору регіону та аграрного ринку зокрема. Даний чинник призвів до зниження обсягів сільськогосподарського виробництва на 36,74% у 2016 р. порівняно з 2013 р. Мінування сільськогосподарських угідь, які не використовуються для посівної, приносить істотні збитки сільгоспвиробникам та аграрному сектору області загалом. За даними USAID «Підтримка аграрного і сільського розвитку», щоб розмінувати всі території Донецької та Луганської областей потрібно близько 4 років і більше 5 млрд дол. [6]. Через близькість сільськогосподарських територій до зони проведення антитерористичної операції відсутні інвестиції, що не дає можливості оновити фізично і технологічно застарілі основні фонди, недостатній розвиток сировинної бази, велика кількість посередників від виробника продукції до кінцевого споживача не сприяють розвитку сільського господарства. Враховуючи те, що Донецька область втратила промисловий

потенціал у результаті АТО перспективним є розвиток сільськогосподарського виробництва на сучасному етапі. Зважаючи на це Донецькою обласною державною адміністрацією та обласною військовоцивільною адміністрацією було розроблено комплексну програму економічного розвитку сільських територій Донецької області на 2018-2020 роки, яка передбачає розвиток галузей аграрного сектору економіки області та економічного розвитку сільських територій шляхом ефективного використання природних та людських ресурсів, стимулювання розвитку малих і середніх сільськогосподарських товаровиробників, а також залучення сільського населення до товарного сільськогосподарського виробництва, проведення просвітництва виробників сільськогосподарської продукції. Слід відзначити, що завдання Програми спрямовані на вирішення основних проблем розвитку сільських територій області. При умові, що обсяги фінансування за завданнями узгоджені з джерелами надходження фінансових ресурсів та з виконавцями завдань.

Література

1. **Головне управління** статистики у Донецькій області. URL: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/sg.php>. 2. **Державна служба** статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 3. **Жук В.М.** Обіг земель сільськогосподарського призначення в селозберігаючій моделі аграрного устрою України: наукова доповідь. К.: Національний науковий центр

«Інститут аграрної економіки», 2017. 128 с. 4. **Методичні** рекомендації щодо розширення ємності вітчизняного ринку сільськогосподарської продукції і продовольства та напрямів нарощення доданої вартості / О.М. Шпичак, О.В. Боднар, Ю.О. Лупенко та ін. ; за ред. О.М. Шпичака. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2017. 56 с. 5. **Перспективи** та можливі ризики розвитку сільського господарства України у 2018 році: науково-аналітичний прогноз / [Ю.О. Лупенко, М.І. Пугачов, В.Я. Месель-Веселяк та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка, М.І. Пугачова. Київ : ННЦ ІАЕ, 2018. 44 с. 6. **Проект USAID** «Підтримка аграрного і сільського розвитку». Дослідження «Аналіз агросектору Донецької, Луганської та прилеглих районів Запорізької областей». 2017. 52 с. 7. **Розвиток** малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність: монографія / [Лупенко Ю.О., Шпикуляк О.Г., Малік М.Й. та ін.]; за ред. О.Г. Шпикуляка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с. 8. **Стратегічні** напрями розвитку сільськогосподарського виробництва України (методичні підходи та розрахунки) / [Лупенко Ю. О., Месель-Веселяк В. Я., Грищенко О. Ю., Волосяк Ю. В.], за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 25 с. 9. **Теоретико-методологічні** аспекти управління продуктивністю аграрного виробництва / [Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, В.В. Вітвіцький та ін.]. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 92 с. 10. **Шабалина Л.В., Капко А.В.** Мировой рынок продовольственных товаров. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. №2(48). С. 90-99.

Стежко Н. В. Динаміка та проблеми розвитку аграрного сектору Донецької області в сучасних умовах

У статті проаналізовано показники соціально-економічного розвитку сільського господарства Донецької області в умовах збройного протистояння на Донбасі. Отримані результати свідчать про необхідність запровадження заходів, що сприятимуть стабілізації та подальшому розвитку сільських територій. Ураховуючи велике значення села та аграрної сфери виробництва у забезпеченні населення високоякісними харчовими продуктами, розвиток визначальних факторів життєдіяльності людей і сільськогосподарського виробництва об'єктивно потребує постійного відтворення належних умов для їх ефективного функціонування. Визначено заходи, які сприятимуть ефективному соціально спрямованому розвитку сільського господарства Донецької області та підвищенню його конкурентоспроможності шляхом ефективного використання природних та людських ресурсів, стимулюванню розвитку малих і середніх сільськогосподарських товаровиробників, а також залученню сільських родин до товарного сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: сільськогосподарська галузь, розвиток аграрного сектору, сільське господарство,

продукція сільського господарства, сільськогосподарське виробництво.

Стежко Н. В. Динамика и проблемы развития аграрного сектора Донецкой области в современных условиях

В статье проанализированы показатели социально-экономического развития сельского хозяйства Донецкой области в условиях вооруженного противостояния на Донбассе. Полученные результаты свидетельствуют о необходимости принятия мер, способствующих стабилизации и дальнейшему развитию сельских территорий. Учитывая большое значение села и аграрной сферы производства в обеспечении населения высококачественными продуктами, развитие определяющих факторов производства объективно требует постоянного воспроизводства условий для их эффективного функционирования. Определены меры, которые будут способствовать эффективному социально направленному развитию сельского хозяйства Донецкой области и повышению его конкурентоспособности путем эффективного использования природных и человеческих ресурсов, стимулированию развития малых и средних сельскохозяйственных товаропроизводителей, а также привлечению сельских семей к товарному сельскохозяйственному производству.

Ключевые слова: сельскохозяйственная отрасль, развитие аграрного сектора, сельское хозяйство, продукция сельского хозяйства, сельскохозяйственное производство.

Stezhko N. Dynamics and problems of the agrarian sector development in the Donetsk region in modern conditions

The article analyzes the indicators of socio-economic development of agriculture in the Donetsk region in conditions of armed confrontation in the Donbass. The obtained results testify to the necessity of introducing measures that will contribute to stabilization and further development of rural areas. Taking into account the great importance of the village and the agrarian sphere of production in providing the population with high-quality food products, the development of the determinants of human life and agricultural production objectively requires the continuous reproduction of the proper conditions for their effective functioning. Measures have been identified that will promote effective social development of agriculture in the Donetsk region and increase its competitiveness through the effective use of natural and human resources, stimulation of the development of small and medium-sized agricultural producers, and the involvement of rural families in commodity agricultural production.

Keywords: agricultural branch, development of agrarian sector, agriculture, agricultural products, agricultural production.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2018

Прийнято до друку 19.06.2018